

Μ. Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ

ΝΕΩΤΕΡΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΩΝ ΤΟΥ «ΚΥΚΛΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ»

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ «ΓΡΑΦΕΙΩΝ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΕΛΕΤΩΝ»

Λαογραφική Μελέτη

ΚΛΕΙΔΑΡΙΘΜΟΣ

Μ. Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ
Καθηγητής Λαογραφίας
του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης

**ΝΕΩΤΕΡΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΤΩΝ ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΩΝ
ΤΟΥ «ΚΥΚΛΟΥ ΤΗΣ ΖΩΗΣ»**

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ «ΓΡΑΦΕΙΩΝ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΕΛΕΤΩΝ»

Λαογραφική Μελέτη

ΑΘΗΝΑ 2021

ΚΛΕΙΔΑΡΙΘΜΟΣ

Τίτλος βιβλίου: Νεωτερικές μορφές διαχείρισης των τελετουργιών του «κύκλου της ζωής». *Η περίπτωση των «Γραφείων τελετών»*

Copyright © 2021 Μ. Γ. Βαρβούνης

Εκδόσεις Κλειδάριθμος
Έδρα: Στουρνάρη 27B
Αθήνα 106 82

Τηλ.: 210 38.32.044 Fax: 210 38.17.950

email: info@klidarithmos.gr

www.klidarithmos.gr

www.facebook.com/klidarithmos.gr

Πρώτη έκδοση Μάρτιος 2021

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος του βιβλίου με οποιοδήποτε μέσο (φωτοτυπία, εκτύπωση, μικροφίλμ, ή άλλη μηχανική ή ηλεκτρονική μέθοδο) χωρίς την άδεια του εκδότη.

ISBN: 978-960-645-134-8

*Στους νέους άξιους συναδέλφους,
που ανανεώνουν την επιστήμη μας*

*«Χαλεπόν ούτω τι ποιῆσαι ὥστε μηδέν άμαρτεῖν,
χαλεπόν δέ καὶ άναμαρτήτως τι ποιήσαντα
μη άγνώμονι κριτῆ περιτυχεῖν»*

[Ξενοφών, Απομνημονεύματα 2, 8, 5]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	9
Εισαγωγή	13
Το πλαίσιο της αστικής λαϊκής θρησκευτικότητας: θεωρητικά και περιπτωσιολογικά.....	13
A. Λαϊκή θρησκευτικότητα και έθιμα στην πόλη: θεωρητικές τοποθετήσεις	15
B. Τελετουργικές εκδηλώσεις της αστικής λαϊκής θρησκευτικότητας: ορισμένα παραδείγματα.....	29
Γ. Το εθιμικό πλαίσιο στην πόλη: όψεις της τελετουργικής νεωτεरिकότητας στον κύκλο της ζωής (γέννηση – γάμος – θάνατος)	53
Δ. Το μεθοδολογικό πλαίσιο και η προγενέστερη βιβλιογραφία	62
Κεφάλαιο Πρώτο	
Christening και baptism planning: η εθιμοταξία των οργανωμένων βαπτίσεων	65

Κεφάλαιο Δεύτερο

Wedding planners: νεωτερικές και σύγχρονες
γαμήλιες τελετουργίες 81

Κεφάλαιο Τρίτο

Γραφεία τελετών: η αστική διαχείριση των τελετουργιών
του θανάτου 107

Επιλογικά και συμπερασματικά 147

Βιβλιογραφία 163

A. Ελληνόγλωσση 163

B. Ξενόγλωσση 180

Ευρετήριο 201

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι αλλαγές που οι συνθήκες του νεωτερικού αστικού πολιτισμού μας επιφέρουν στην καθημερινότητα, στα έθιμα και τις τελετουργίες μας, αποτελούν πρόσφορο πεδίο λαογραφικής έρευνας. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα, η ελληνική λαογραφική έρευνα έχει στραφεί σε παρόμοια ζητήματα, με αποτέλεσμα η ελληνική λαογραφική βιβλιογραφία να πλουτίζεται διαρκώς με ανάλογες μελέτες, κάτι που οριοθετεί και τις δυνατότητες του εκσυγχρονισμού αλλά και των σύγχρονων προσανατολισμών της επιστήμης μας.

Στην παρούσα μελέτη εξετάζονται οι επιπτώσεις των αλλαγών αυτών στις βασικές και οριακές στιγμές του κύκλου της ανθρώπινης ζωής, δηλαδή στη γέννηση – ειδικότερα μάλιστα στη βάπτιση –, στον γάμο και στον θάνατο. Η σχετική έρευνα ξεκίνησε από τον έσχατο των σταθμών αυτών και σταδιακά επεκτάθηκε και στους άλλους δύο, με μια ανακοίνωση στο συνέδριο «Η διαχείριση της παράδοσης. Ο λαϊκός πολιτισμός ανάμεσα στον φολκλορισμό, στην πολιτιστική βιομηχανία και στις τεχνολογίες αιχμής» (Κομοτηνή, 4-6 Οκτωβρίου 2013), που διοργανώ-

θηκε από το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, και συγκεκριμένα το Τμήμα Γλωσσών, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξινίων Χωρών και το Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας, και ειδικότερα από τον γράφοντα, μαζί με τους συναδέλφους του ΔΠΘ Καθηγητή κ. Μ. Γ. Σέργη (Τμήμα Γλωσσών, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξινίων Χωρών) και Επ. Καθηγήτρια κα Δέσποινα Δαμιανού (Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία / Σχολή Παιδαγωγικών Επιστημών). Το τελικό κείμενο αυτής της ανακοίνωσης, δημοσιευμένο στον τόμο των πρακτικών του συνεδρίου εκείνου αποτελεί, με ορισμένες διορθώσεις και συμπληρώσεις, το τρίτο κεφάλαιο του μετά χείρας τόμου [«Τα Γραφεία Τελετών και η σύγχρονη διαχείριση των τελετουργιών του θανάτου», στον τόμο Μαν. Γ. Βαρβούνης – Μαν. Γ. Σέργη – Δέσπ. Δαμιανού – Ν. Μαχά-Μπιζούμη – Γαρ. Θεοδωρίδου (επιμ.). Η διαχείριση της παράδοσης. Ο λαϊκός πολιτισμός ανάμεσα στον φολκλορισμό, στην πολιτιστική βιομηχανία και τις τεχνολογίες αιχμής, Θεσσαλονίκη 2016, Πανεπιστημιακοί Λαογράφοι των Ελληνικών ΑΕΙ – εκδ. οίκος Κ. & Μ. Αντ. Σταμούλη, σ. 249-269].

Η έρευνα και μελέτη της σχετικής ξένης βιβλιογραφίας, έδειξε ότι ανάλογα φαινόμενα έχουν επισημανθεί τόσο στην βάπτιση, όσο και στο γάμο, και η επέκταση της αναζήτησης υλικού, κυρίως ηλεκτρονικού και διαδικτυακού και στην αντίστοιχη ελληνική πραγματικότητα φανέρωσε ότι εδώ και κάποια χρόνια, ιδίως από τα τέλη του 20ού και βεβαίως κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες του 21ου αι, παρόμοια νέα εθιμικά και τελετουργικά φαινόμενα αποτελούν πλέον συνήθη πρακτική και για τον ελληνικό λαό. Παραλλήλως δε, η έρευνα έδειξε ότι από την σκοπιά της ελληνικής Λαογραφίας τα φαινόμενα αυτά δεν είχαν μελετηθεί επαρκώς, ή είχαν παντελώς παραθεωρηθεί. Και είναι αυτό το κενό

που αποσκοπεί αν όχι να καλύψει, πάντως να επισημάνει η παρούσα μελέτη, θέτοντας τη βάση για την ένταξή τους στη θεματολογία της ελληνικής Αστικής Λαογραφίας, και ταυτοχρόνως ανοίγοντας τη σχετική επιστημονική συζήτηση.

Υπό το πρίσμα αυτό πιστεύω ότι πρέπει να κριθούν όσα στη συνέχεια παρατίθενται. Και βέβαια, πρέπει ο αναγνώστης να έχει υπόψη ότι πρόκειται για ένα πολύμορφο και διαρκώς εμπλουτιζόμενο αλλά και μετασχηματιζόμενο υλικό, για το οποίο η δική μας συστηματική έρευνα ολοκληρώθηκε περί το 2018 – 2019. Έκτοτε πολλά έχουν διαφοροποιηθεί ή εμπλουτιστεί, κι αυτό πιστεύω ότι θα αποτελέσει τη βάση για την ενασχόληση με τις λαογραφικές αυτές θεματικές νέων ερευνητών της επιστήμης μας. Αλλά και η μελέτη της ξένης σχετικής βιβλιογραφίας υπήρξε κριτική και οπωσδήποτε επιλεκτική, δεδομένου ότι τα σχετικά δημοσιεύματα είναι τόσα πολλά, ώστε να είναι σχεδόν αδύνατη η απόλυτα εξαντλητική μελέτη και χρησιμοποίησή τους.

Θερμές ευχαριστίες, όπως πάντα, οφείλω στους συναδέλφους και συνεργάτες μου που συζήτησαν μαζί μου, σε διάφορα στάδια της έρευνας και της συγγραφής του βιβλίου αυτά, ποικίλα θεωρητικά, μεθοδολογικά και άλλα προβλήματα, τα οποία διαρκώς ανέκυπταν. Ιδιαίτερος θέλω να ευχαριστήσω τον Ομ. Καθηγητή Λαογραφίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Μηνά Αλ. Αλεξιάδη, την Επίκ. Καθηγήτρια Λαογραφίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης κα Νάντια Μαχά, τον Επίκ. Καθηγητή Λαογραφίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Γιώργο Κούζα, και τον Δρ. Αλέξανδρο Καπανιάρη, για τις γνώμες και τη βοήθειά τους.

Όπως κάθε φορά, σε κάθε βιβλίο μου, οφείλω να ομολογήσω ότι η οικογένειά μου στήριξε αποτελεσματικά την ερευνητική και

συγγραφική προσπάθεια, η οποία απαίτησε πάμπολλες ώρες απόσυρσης, απομόνωσης, μελέτης και εργασίας. Χωρίς την κατανόησή τους, τίποτε σχεδόν δεν θα είχε ολοκληρωθεί. Και βέβαια, πρέπει να σημειωθεί ότι πρόκειται για το δεύτερο βιβλίο μου «του κορωνοϊού», δεδομένου ότι η τελική σύνθεση και γραφή του πραγματοποιήθηκε από τον Απρίλιο ως τον Ιούνιο του 2020, σε εποχή απομόνωσης και γενικής κατήφειας, λόγω της επιδημίας της γνωστής μας Covid-19, που έπληττε τότε όχι μόνο τη χώρα μας, αλλά και όλη την Ευρώπη και την υφήλιο, αφήνοντας πίσω της εκατοντάδες χιλιάδες νεκρούς. Η δύσκολη αυτή περίοδος έδωσε την ευκαιρία για ολοκλήρωση ορισμένων ημιτελών ερευνητικών και συγγραφικών προτεραιοτήτων μου, που σε διαφορετικές συνθήκες ίσως να αργούσαν πολύ ακόμη να ολοκληρωθούν – στον βαθμό που παρόμοια έργα ποτέ ολοκληρώνονται.

Τέλος, αυτονόητες είναι οι ευχαριστίες στον εκδότη μου, στις εκδόσεις «Κλειδάριθμος» και ξεχωριστά στον κ. Ιωάννη Αϊναλίδη, που συνεχίζουν στις δύσκολες και άχαρες εποχές μας να επενδύουν εργασία και πόρους στην έρευνα και δημοσίευση μελετών που αφορούν τον λαϊκό πολιτισμό μας. Τους αξίζει δίκαιος έπαινος όχι μόνο από τον γράφοντα, αλλά και από ολόκληρη την ελληνική επιστημονική λαογραφική κοινότητα.

Αθήνα, Ιούλιος 2020

Μ. Γ. Β.

Στο βιβλίο αυτό εξετάζονται νεωτερικές μορφές εθίμων που αφορούν τον «κύκλο της ζωής», δηλαδή τη γέννηση και τη βάπτισμα, τον γάμο και τον θάνατο. Με βάση επιτόπια έρευνα, αλλά και το υλικό που υπάρχει στο διαδίκτυο, και βεβαίως τη σχετική βιβλιογραφία, παρουσιάζονται εδώ έθιμα που συχνά είναι νεοφερμένα, έχουν όμως διαδοθεί στο ελληνικό αστικό περιβάλλον, και κατόπιν δια των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των διαφημίσεων έχουν διαδοθεί και στην επαρχία. Τα έθιμα αυτά, συστηματική μελέτη των οποίων δεν υπήρχε μέχρι σήμερα στην ελληνική λαογραφική βιβλιογραφία, αποτελούν χαρακτηριστικά δείγματα του σύγχρονου ελληνικού νεωτερικού λαϊκού πολιτισμού, και η σημασία της μελέτης τους βρίσκεται στο ότι μέσα από αυτά οριοθετείται το πέρασμα από τις παλαιότερες παραδοσιακές στις σύγχρονες νεωτερικές μορφές του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού. Με τον τρόπο αυτό αντιμετωπίζονται ως χαρακτηριστικά και οριακά σημεία της πολιτισμικής μετάβασης και του εθιμικού μετασχηματισμού, τα οποία καθορίζουν τη σύγχρονή μας «παραδοσιακή» καθημερινότητα, αποτελώντας δείγματα των σύγχρονων, νεωτερικών και μετανεωτερικών μορφών λαϊκού πολιτισμού, που σήμερα βιώνουμε αλλά σπάνια αντιλαμβανόμαστε ως αντικείμενο άξιο μελέτης. Κι αυτό γίνεται στο βιβλίο συστηματικά, και μάλιστα σε σύγκριση με ανάλογες σύγχρονες εθιμικές μορφές άλλων λαών, ως μια ουσιαστική συμβολή στην κατανόηση σύμβιών μας λαογραφικών μορφωμάτων, που χαρακτηρίζουν την καθημερινότητα της εποχής μας.

Ο Καθηγητής **Εμμανουήλ Γερ. Βαρβούνης** διδάσκει Λαογραφία στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, του οποίου διατέλεσε Πρόεδρος (2016 – 2020), και είναι Διευθυντής του «Εργαστηρίου Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας».

Βιβλία και μελέτες του έχουν μεταφραστεί και δημοσιευθεί στην αγγλική, στη γαλλική, στην ισπανική, στην ιταλική, στη γερμανική, στη σερβική, στην τουρκική, στη ρωσική, στη γεωργιανή, στην αρμενική, στην αραβική, στη ρουμανική και στη βουλγαρική γλώσσα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΚΛΕΙΔΑΡΙΘΜΟΣ

Στουρνάρη 27B, 106 82, ΑΘΗΝΑ, Τηλ.: 210-3832044
info@klidarithmos.gr www.klidarithmos.gr
www.facebook.com/klidarithmos.gr

ISBN 978-960-645-134-8

9 789606 451348